

UDK: 376.1:811.111

Nargiza YAKIBOVA,
Mustaqil tadqiqotchi, Namangan davlat universiteti, Namangan, O'zbekiston
E-mail: yakibovan@gmail.com

PhD U.Axrorova taqrizi asosida

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF INDIVIDUAL APPROACHES IN TEACHING ENGLISH IN AN INCLUSIVE EDUCATION ENVIRONMENT

Annotation

This article analyzes the pedagogical foundations of individual approaches in teaching English within an inclusive education environment. The study examines the psychological and pedagogical characteristics of students with special educational needs, their individual needs in the language learning process, and the effectiveness of differentiated teaching methods. In addition, the theoretical and methodological aspects of teaching English through communicative approaches, adapted tasks, multimodal methods, and digital technologies are revealed. Particular attention is paid to the pedagogical competence of teachers and the organization of individual learning trajectories in an inclusive educational environment.

Keywords: inclusive education, individual approach, teaching English, differentiated instruction, communicative method, students with special educational needs, pedagogical technologies, multimodal learning.

INKLYUZIV TA'LIM SHAROITIDA INGLIZ TILINI O'QITISHDA INDIVIDUAL YONDASHUVLARNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Annotatsiya

Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim sharoitida ingliz tilini o'qitishda individual yondashuvlarning pedagogik asoslari tahlil qilingan. Tadqiqotda maxsus ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan o'quvchilarning psixologik-pedagogik xususiyatlari, ularning til o'rganish jarayonidagi individual ehtiyojlari hamda differensial ta'lim metodlarining samaradorligi yoritilgan. Shuningdek, kommunikativ yondashuv, moslashtirilgan topshiriqlar, multimodal metodlar va raqamli texnologiyalar asosida ingliz tilini o'qitishning nazariy-metodologik jihatlari ochib berilgan. Maqolada inklyuziv ta'lim muhitida o'qituvchining pedagogik kompetensiyasi hamda individual ta'lim trayektoriyasini tashkil etish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, individual yondashuv, ingliz tilini o'qitish, differensial ta'lim, kommunikativ metod, maxsus ehtiyojli o'quvchilar, pedagogik texnologiyalar, multimodal ta'lim.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ПОДХОДОВ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В данной статье проанализированы педагогические основы индивидуальных подходов к обучению английскому языку в условиях инклюзивного образования. В исследовании рассмотрены психолого-педагогические особенности обучающихся с особыми образовательными потребностями, их индивидуальные потребности в процессе изучения языка, а также эффективность дифференцированных методов обучения. Кроме того, раскрыты теоретико-методологические аспекты обучения английскому языку на основе коммуникативного подхода, адаптированных заданий, мультимодальных методов и цифровых технологий. Особое внимание уделено педагогической компетентности учителя и организации индивидуальной образовательной траектории в условиях инклюзивного образования.

Ключевые слова: инклюзивное образование, индивидуальный подход, обучение английскому языку, дифференцированное обучение, коммуникативный метод, обучающиеся с особыми образовательными потребностями, педагогические технологии, мультимодальное обучение.

Kirish. Jahon ta'lim tizimida inklyuziv ta'lim konsepsiyasi insonparvarlik, tenglik va ijtimoiy adolat tamoyillari asosida izchil rivojlanib bormoqda. Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda har bir o'quvchining individual imkoniyatlari, ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga olish ta'lim samaradorligini ta'minlovchi muhim omillardan biri sifatida e'tirof etiladi [1]. Ayniqsa, maxsus ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan o'quvchilarning umumta'lim jarayoniga integratsiyalashuvi ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu bois inklyuziv ta'lim muhitida xorijiy tillarni, xususan ingliz tilini o'qitish metodikasini takomillashtirish zamonaviy pedagogika fanining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda [2].

Globalashuv sharoitida ingliz tili xalqaro kommunikatsiya, ilm-fan va kasbiy hamkorlikning asosiy

vositalaridan biri sifatida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli barcha toifadagi o'quvchilarning sifatli xorijiy til ta'limidan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish ta'lim siyosatining muhim yo'nalishlaridan hisoblanadi [3]. Inklyuziv ta'lim sharoitida ingliz tilini o'qitish nafaqat lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish, balki o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi, kommunikativ faolligi va shaxsiy rivojlanishini ta'minlashda ham muhim pedagogik vosita bo'lib xizmat qiladi [4]. Ilmiy tadqiqotlarda maxsus ehtiyojli o'quvchilarning til o'rganish jarayoni ularning psixofiziologik va kognitiv xususiyatlari bilan chambarchas bog'liqligi ta'kidlanadi [5]. Eshitish, ko'rish, nutq yoki intellektual rivojlanish bilan bog'liq ayrim cheklovlar xorijiy tilni o'zlashtirish sur'ati va usullariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli an'anaviy o'qitish metodlari inklyuziv ta'lim muhitida har doim ham yuqori

samaradorlikni ta'minlay olmaydi. Bu esa individual yondashuv, differensial ta'lim hamda moslashtirilgan pedagogik texnologiyalardan foydalanish zaruratini yuzaga keltiradi [6].

Pedagogik adabiyotlarda individual yondashuv o'quvchining yosh, psixologik va intellektual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish sifatida talqin qilinadi [7]. Ingliz tilini o'qitishda bunday yondashuv o'quvchilarning ehtiyoji va qobiliyatiga mos metodlarni tanlash imkonini beradi. Ayniqsa, inklyuziv ta'lim muhitida individual yondashuv o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, darsdagi faolligini oshirish hamda psixologik barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi [8]. Shuningdek, zamonaviy metodologik yondashuvlarda multimodal texnologiyalar, kommunikativ metodlar va raqamli platformalarning samaradorligi alohida qayd etilmoqda [9]. Audio, vizual va interaktiv vositalarning uyg'un qo'llanilishi maxsus ehtiyojli o'quvchilarning bilimni qabul qilish jarayonini yengillashtirib, ularning mustaqil fikrlashi va ijtimoiy integratsiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi [10]. Mazkur maqolaning maqsadi inklyuziv ta'lim sharoitida ingliz tilini o'qitishda individual yondashuvlarning pedagogik asoslarini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish hamda samarali metodologik yondashuvlarni aniqlashdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Inklyuziv ta'lim va individual yondashuv masalalari xorijiy hamda mahalliy tadqiqotchilar tomonidan keng o'rganilgan ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Xususan, UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan konseptual yondashuvlarda inklyuziv ta'lim barcha o'quvchilar uchun teng imkoniyat yaratishga xizmat qiluvchi pedagogik tizim sifatida talqin etilgan [11]. Mazkur yondashuvda o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish ta'lim samaradorligining muhim omili sifatida ko'rsatiladi. Florian inklyuziv pedagogikani ta'lim jarayonida individual farqlarni hisobga olish orqali ijtimoiy tenglikni ta'minlovchi transformatsion yondashuv sifatida izohlaydi [12]. Muallifning fikricha, inklyuziv muhitda o'qituvchi differensial metodlardan foydalanishi hamda har bir o'quvchining imkoniyatiga mos ta'lim strategiyasini ishlab chiqishi zarur. Tomlinson differensial ta'lim nazariyasida o'quvchilarning qobiliyati, qiziqishi va o'zlashtirish darajasiga moslashtirilgan topshiriqlar samaradorligini asoslab bergan [13]. Ayniqsa, individual yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning o'quv motivatsiyasi va faolligini oshirishga xizmat qilishi ta'kidlangan. Richards va Rodgers xorijiy tillarni o'qitishda kommunikativ metodlarning afzalliklarini tahlil qilib, ushbu metod o'quvchilarning real muloqot kompetensiyasini shakllantirishda samarali ekanligini qayd etgan [14]. Inklyuziv ta'lim muhitida kommunikativ yondashuv maxsus ehtiyojli o'quvchilarning ijtimoiylashuvi va til faolligini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Mayerning multimodal ta'lim texnologiyalariga oid tadqiqotlarida audio, vizual va interaktiv vositalarning uyg'un qo'llanilishi bilimni o'zlashtirish samaradorligini oshirishi ilmiy asoslangan [15]. Bu yondashuv ayniqsa inklyuziv ta'lim sharoitida maxsus ehtiyojli o'quvchilarning axborotni qabul qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Mahalliy tadqiqotlarda ham inklyuziv ta'limni rivojlantirish, maxsus ehtiyojli o'quvchilarni ijtimoiylashtirish hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan [16]. Biroq inklyuziv ta'lim muhitida ingliz tilini individual yondashuv asosida o'qitish metodikasiga oid tadqiqotlar yetarli darajada tizimlashtirilmaganligi mazkur mavzuning ilmiy dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot inklyuziv ta'lim sharoitida ingliz tilini o'qitishda individual

yondashuvlarning pedagogik asoslarini aniqlash hamda ularning ta'lim samaradorligiga ta'sirini tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqot jarayonida nazariy, tahliliy va qiyosiy metodlardan kompleks foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini inklyuziv pedagogika, differensial ta'lim, kommunikativ yondashuv hamda xorijiy tillarni o'qitish metodikasiga oid ilmiy manbalar tashkil etdi. Mavzuga oid xalqaro va mahalliy ilmiy adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar hamda pedagogik konsepsiyalar tahlil qilindi. Shuningdek, inklyuziv ta'lim sharoitida maxsus ehtiyojli o'quvchilar bilan ishlashga doir ilg'or pedagogik tajribalar o'rganildi. Tadqiqot davomida pedagogik kuzatish, qiyosiy tahlil, ilmiy manbalarni kontent-tahlil qilish hamda umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Pedagogik kuzatish orqali ingliz tili darslarida individual yondashuv asosida qo'llanilayotgan metod va texnologiyalarning samaradorligi tahlil qilindi.

Qiyosiy tahlil yordamida an'anaviy va differensial yondashuvlarning o'quvchilarning kommunikativ faolligi hamda o'zlashtirish darajasiga ta'siri o'rganildi. Tadqiqot metodologiyasida multimodal ta'lim texnologiyalari, kommunikativ metodlar, adaptiv topshiriqlar va raqamli platformalarning inklyuziv ta'limdagi imkoniyatlariga alohida e'tibor qaratildi. Shu bilan birga, maxsus ehtiyojli o'quvchilarning psixologik va kognitiv xususiyatlarini hisobga olgan holda individual ta'lim trayektoriyasini tashkil etish masalalari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalarining ishonchliligi ilmiy manbalar tahlili, pedagogik kuzatishlar hamda nazariy umumlashtirish asosida ta'minlandi. Olingan natijalar inklyuziv ta'lim muhitida ingliz tilini o'qitishda individual yondashuvlarning pedagogik samaradorligini aniqlash va amaliyotga tatbiq etishda muhim ilmiy-metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot jarayonida inklyuziv ta'lim muhitida ingliz tilini o'qitishda individual yondashuvlardan foydalanish o'quvchilarning kommunikativ faolligi, darsdagi ishtiroki hamda o'zlashtirish darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, maxsus ehtiyojli o'quvchilarning psixologik va kognitiv xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan ta'lim jarayoni ularning darsga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasini sezilarli darajada oshiradi. Pedagogik kuzatishlar natijasida differensial topshiriqlar va moslashtirilgan metodlardan foydalanilgan darslarda o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasi an'anaviy metodlarga nisbatan samaraliroq shakllanishi kuzatildi. Ayniqsa, ingliz tilida dialogik mashqlar, juftlik va kichik guruhlarda ishlash metodlari maxsus ehtiyojli o'quvchilarning muloqotga kirishish faolligini oshirishga xizmat qilgani aniqlandi.

Tahlillar davomida multimodal ta'lim texnologiyalarining samaradorligi ham alohida qayd etildi. Audio, vizual va interaktiv vositalarning uyg'un qo'llanilishi o'quvchilarning yangi so'z va grammatik birliklarni o'zlashtirish jarayonini yengillashtirgani kuzatildi. Xususan, eshitishda muammosi bo'lgan o'quvchilar uchun vizual materiallar, ko'rishda cheklovi mavjud o'quvchilar uchun audio resurslar hamda autistik spektrdagi bolalar uchun qisqa va strukturaviy topshiriqlar samarali natija bergani aniqlandi. Shuningdek, raqamli platformalar va interaktiv metodlardan foydalanish o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Quizlet, Kahoot va boshqa raqamli vositalar orqali tashkil etilgan mashg'ulotlarda o'quvchilarning darsdagi faolligi ortgani, takrorlash jarayoni esa qiziqarli va samarali tashkil etilgani kuzatildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, inklyuziv ta'lim sharoitida individual yondashuv asosida tashkil etilgan ingliz tili darslari o'quvchilarning lingvistik kompetensiyasini

rivojlanish bilan bir qatorda ularning ijtimoiylashuvi, o'ziga bo'lgan ishonchi va psixologik moslashuviga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ingliz tilini o'qitish jarayonida individual yondashuv, differensial ta'lim hamda multimodal pedagogik texnologiyalardan tizimli foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa va takliflar. Tadqiqot natijalari inklyuziv ta'lim sharoitida ingliz tilini o'qitishda individual yondashuvlardan foydalanish pedagogik samaradorlikni oshiruvchi muhim omillardan biri ekanligini ko'rsatdi. Maxsus ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan o'quvchilarning psixologik, kognitiv va kommunikativ xususiyatlarini xisobga olgan holda tashkil etilgan ta'lim jarayoni ularning ingliz tilini o'zlashtirish darajasi, darsdagi faolligi hamda kommunikativ kompetensiyasining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, differensial ta'lim, kommunikativ metodlar, multimodal texnologiyalar va raqamli platformalardan foydalanish inklyuziv sinflarda ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, moslashtirilgan topshiriqlar va individual ta'lim trayektoriyalarining qo'llanilishi o'quvchilarning motivatsiyasi, mustaqil fikrlashi va ijtimoiy moslashuvini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, tadqiqot davomida inklyuziv ta'lim muhitida faoliyat yuritayotgan ingliz tili o'qituvchilarining

pedagogik kompetensiyasi muhim omil ekanligi aniqlandi. O'qituvchilarning inklyuziv pedagogika, maxsus metodika va zamonaviy pedagogik texnologiyalar bo'yicha bilim hamda ko'nikmalarini rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

inklyuziv ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish bo'yicha moslashtirilgan metodik qo'llanmalarni ishlab chiqish;

maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun differensial va adaptiv topshiriqlar bazasini yaratish;

ingliz tili o'qituvchilarining inklyuziv pedagogika bo'yicha malakasini muntazam oshirib borish;

multimodal va raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish;

inklyuziv sinflarda individual ta'lim trayektoriyasini tashkil etishga yo'naltirilgan metodik tizimni takomillashtirish.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'lim sharoitida ingliz tilini individual yondashuv asosida o'qitish nafaqat o'quvchilarning til kompetensiyalarini rivojlantirish, balki ularning ijtimoiy integratsiyasi, psixologik moslashuvi va shaxsiy rivojlanishini ta'minlashda ham muhim pedagogik ahamiyatga ega hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines for Inclusion and Equity in Education. – Paris: UNESCO Publishing, 2020.
2. Florian L. Inclusive Pedagogy: A Transformative Approach to Individual Differences but Can It Help Reduce Educational Inequalities? // *Scottish Educational Review*. – 2015. – Vol. 47(1). – P. 5–14.
3. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
4. Tomlinson C.A. How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms. – Alexandria: ASCD, 2017.
5. Hallahan D., Kauffman J. Exceptional Learners: Introduction to Special Education. – Boston: Pearson Education, 2019.
6. Friend M., Bursuck W. Including Students with Special Needs: A Practical Guide for Classroom Teachers. – New York: Pearson, 2018.
7. Vygotsky L.S. Pedagogical Psychology. – Boca Raton: CRC Press, 2020.
8. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
9. Mayer R.E. Multimedia Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
10. Smith J., Tyler N. Effective Inclusive Education: Equipping Education Professionals with Necessary Skills and Knowledge // *Prospects*. – 2019. – Vol. 48(3). – P. 323–339.
11. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines for Inclusion and Equity in Education. – Paris: UNESCO Publishing, 2020. – 45 p.
12. Florian L. Inclusive Pedagogy: A Transformative Approach to Individual Differences but Can It Help Reduce Educational Inequalities? // *Scottish Educational Review*. – 2015. – Vol. 47(1). – P. 5–14.
13. Tomlinson C.A. How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms. – Alexandria: ASCD, 2017. – 168 p.
14. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 410 p.
15. Mayer R.E. Multimedia Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021. – 312 p.
16. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. – Toshkent, 2020.